

TRAVELS IN ALBANIA

AND

**OTHER PROVINCES OF TURKEY
IN 1809 & 1810.**

BY

THE RIGHT HON. LORD BROUGHTON, G.C.B.

IN TWO VOLUMES - VOL. I.

A NEW EDITION.

LONDON:

JOHN MURRAY ALBEMARLE STREET.

1855.

(Μεταφρασμένο απόσπασμα)

Πίνακας περιεχομένων

Τετάρτη 15 Νοεμβρίου 1809.....	3
Πέμπτη 16 Νοεμβρίου 1809.....	4
Παρασκευή 17 Νοεμβρίου 1809.....	5
Σάββατο 18 Νοεμβρίου 1809.....	7
Κυριακή 19 Νοεμβρίου 1809.	9
Δευτερά 20 Νοεμβρίου 1809.	11
Πέμπτη 23 Νοεμβρίου 1809.....	15

pentalofo.gr

ΚΕΦΑΛΑΙΟ XV

Τετάρτη 15 Νοεμβρίου 1809.

Στο Λουτράκι υπάρχει μόνο ένα τελωνείο και ένα στρατόπεδο για τους στρατιώτες, και τα δύο πέτρινα, δίπλα το ένα στον άλλο, και περιβάλλονται σε κάθε πλευρά, εκτός από την μεριά της θάλασσας, από έναν ψηλό τοίχο. Κάναμε μπάνιο σε ένα μικρό όρμο κοντά στο σπίτι, αλλά αποτραπήκαμε να περπατήσουμε πιο μακριά, καθώς υποψιαζόμασταν τα δάση ότι ήταν ακόμα κατειλημμένα από τους Κλέφτες που πριν πέντε μέρες είχαν εμφανιστεί με ένα σώμα τριάντα πέντε ανδρών και αιχμαλώτισαν έναν Έλληνα και έναν Τούρκο, πριν η φρουρά προλάβει να κλείσει τις πύλες της αυλής. Μας έδειξαν ένα μικρό σημείο από πρασινάδα στο βάθος του κόλπου, όπου, μπροστά στα ματιά και ως νταϊλίκι στους δέκα στρατιώτες που κλείστηκαν στο στρατόπεδο, πυροβόλησαν τον Τούρκο και λιθοβόλησαν τον Έλληνα, που είχαν αιχμάλωτους.

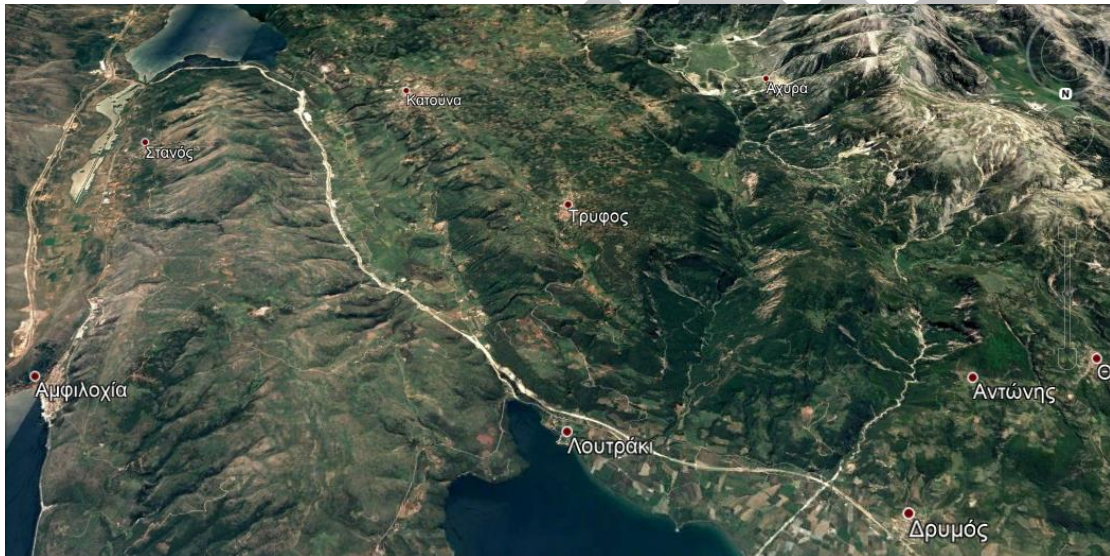
Το βράδυ οι πόρτες ασφαλίστηκαν και έγιναν προετοιμασίες για τη σίτιση των Αλβανών μας. Μια κατσίκια σφάχτηκε και φήστηκε ολόκληρη και τέσσερις φωτιές ανάψαν στην αυλή, γύρω από τις οποίες οι στρατιώτες κάθισαν σε παρέες. Μετά το φαγητό και το ποτό, το μεγαλύτερο μέρος μαζεύτηκε γύρω από τη μεγαλύτερη φωτιά, και, ενώ εμείς και οι γέροντες της παρέας ήμασταν καθιστοί στο έδαφος, οι άλλοι χόρεψαν γύρω από τη φωτιά τα τραγούδια τους, με εκπληκτική ενέργεια. Όλα τα τραγούδια τους είχαν σχέση με κάποια κατορθώματα Κλεφτών. Ένα από αυτά, το οποίο κράτησε περισσότερο από μία ώρα, άρχισε έτσι ... «Όταν ξεκινήσαμε από την Πάργα υπήρχαν εξήντα από εμάς» τότε ήρθε ο επιπρόσθετος στοίχος «Κλέφτες όλοι στην Πάργα Κλέφτες όλοι στην Πάργα» και καθώς μουρμούριζαν τον στοίχο αυτόν, γύριζαν γύρω από τη φωτιά, γονάτιζαν και αναπήδησαν και γύρισαν πάλι γύρω, καθώς η χορωδία επαναλήφθηκε ξανά. Ο αντίλαλος του ήχου από την πετρώδες περιοχή όπου βρισκόμαστε γέμιζε τις παύσεις του τραγουδιού με μια πιο ήπια και όχι πιο μονότονη μουσική. Η νύχτα ήταν πολύ σκοτεινή, αλλά από τις φλόγες των φωτιών είδα για μια στιγμή στα δάση, στα βράχια και στη

λίμνη, τα οποία, μαζί με την άγρια εμφάνιση των χορευτών, μας παρουσίαζαν μια σκηνή που θα έκανε μια ωραία εικόνα στα χέρια ενός τέτοιου καλλιτέχνη όπως η συγγραφέας του «Τα Μυστήρια του Ουδόλφου».

Όπως ήμασταν εξοικειωμένοι με το χαρακτήρα των Αλβανών, δεν νιώσαμε άσχημα να γνωρίζουμε ότι όλοι οι φρουροί μας ήταν Κλέφτες και μερικοί από αυτούς μάλιστα πριν από λίγο καιρό. Ο πιο αξιοσέβαστος και καταλληλότερος Μπουλούμπασης στην παρέα μας ήταν εδώ και τέσσερα χρόνια, πολύ φοβερός, έχοντας υπό τις διαταγές του 200 άνδρες στα βουνά πίσω από το Λεπάντο, αλλά τώρα έχει υποταχθεί μαζί με τους άντρες του και βρίσκεται στη υπηρεσία του Αλή. Ήταν 23:00 πριν αποσυρθούμε στα δωμάτιά μας, όταν οι Αλβανοί, περιτυλιγμένοι με την κάπα τους, πήγαιναν για ύπνο γύρω από τις φωτιές.

Πέμπτη 16 Νοεμβρίου 1809.

Ήταν στις 08:30 το επόμενο πρωί, όταν πήραμε άλλους δέκα στρατιώτες από το στρατόπεδο, εκτός από τη δική μας συνοδεία, καθώς για τις δύο πρώτες ώρες υπήρχαν κάποια διαβόητα περάσματα στο δάσος για ενέδρα μέσα από τα οποία θα περνούσε η διαδρομή μας. Πλησιάζοντας σε αυτά τα σημεία, δεκαπέντε ή είκοσι από την συνοδεία μας βιάδιζαν προπορευόμενοι βιαστικά και όταν είχαν ελέγξει και περάσει το πέρασμα, σταματούσαν για να μας περιμένουν.

Ταξιδεύαμε νότια ανάμεσα σε πυκνά δάση, με ένα μικρό άνοιγμα, μέσα από το οποίο, και στις δύο πλευρές, μπορούσαν να γίνουν διακριτά μια πεδιάδα και χαμηλοί λόφοι. Σε ένα ή δύο σημεία από πρασινάδα κοντά στο δρόμο υπήρχαν τουρκικές επιτύμβιες πλάκες, συνήθως κάτω από μια συστάδα δένδρων και δίπλα σε μια πέτρινη βρύση, τον τόπο αναπαύσεως του ταξιδιώτη.

Έχοντας περάσει το δάσος, οι δέκα άνδρες επέστρεψαν στο Λουτράκι και μπήκαμε σε μια ανοιχτή περιοχή. Πέρασαμε σε ένα χαμηλό λόφο, πάνω στο οποίο ήταν ένα μικρό χωριό και ένα στρατόπεδο για τους Αλβανούς στρατιώτες και αφήνοντας αυτό λίγο στα αριστερά ανεβήκαμε λίγο πιο ψηλά σε ένα χωριό που ονομάζεται Κατούνα, όπου φτάσαμε στις 12:00 το μεσημέρι.

Η πρόθεσή μας ήταν να προχωρήσουμε μακρύτερα αυτή την ημέρα, αλλά η πορεία μας μας διακόπηκε από μια διαμάχη μεταξύ των Αλβανών μας και του προεστού του χωριού, καθώς, όπως ψάχναμε άλογα για να μεταφέρουν τις αποσκευές μας, καθώς είχαμε αποδεσμεύσει εκείνα από το Λουτράκι, μετά από μια λογομαχία με έναν από τους στρατιώτες, τα ξίφη ξαφνικά τραβήχτηκαν και τα όπλα οπλιστήκαν, σε μια στιγμή και πριν καν μπορέσουμε να σταματήσουμε την διαμάχη, ο προεστός πέταξε τα παπούτσια και το μανδύα του, και έφυγε τόσο βιαστικά, που κυλίστηκε κάτω στο λόφο και έβγαλε τον ώμο του. Πέρασε πολύ ώρα πριν μπορέσουμε να τον πείσουμε να επιστρέψει στο σπίτι του όπου μας φιλοξενούσε, όταν επέστρεψε είπε ότι δεν τον ένοιαζε τόσο πολύ για τον ώμο του, όσο για την απώλεια του πουγκιού του με δεκαέξι σιγκούνια το οποίο του έπεσε από την τσέπη του κατά τη διάρκεια της πτώσης του. Ο υπαιτιγμός έγινε κατανοητός.

Η Κατούνα κατοικείται από Έλληνες μόνο, περιέχει είκοσι σπίτια, αλλά τα περισσότερα από αυτά είναι από τα καλύτερα, καλά κτισμένα με πέτρα. Το σπίτι του προεστού είναι ένα πολύ καλό, καλά εξοπλισμένο με καναπέδες. Σε ένα λόφο στη μέση του χωριού υπάρχει ένα σχολείο και αυλή, και από αυτό το σημείο υπάρχει μια πολύ εκτεταμένη θέα. Στα δυτικά είναι ψηλά βουνά που ονομάζονται Μπούμιστος ή Μπούμστος (Ακαρνανικά Όρη), που κυμαίνονται από το βορρά προς το νότο κοντά στην ακτή. Στα ανατολικά υπάρχει επίσης σε κάποια απόσταση μια μεγάλη πρόσοψη από βουνά, αλλά πλησιέστερα υπάρχει μια καταπράσινη κοιλάδα, και έναν αξιόλογο νερόλακκο που εκτείνεται με μια μακριά γραμμή στη χώρα.

Παρασκευή 17 Νοεμβρίου 1809.

Το σύγχρονο όνομα του νερόλακκου ή της λίμνης είναι ο Νηξερός (Οζερός) και είναι περίπου έξι μίλια, μας είπαν, σε μήκος¹. Είχαμε μεγάλη δυσκολία στην προμήθεια αλόγων στην Κατούνα, τόση ώστε να μην μπορούσαμε να αναχωρήσουμε μέχρι τις 11:30 το επόμενο πρωί και δεν ταξιδέψαμε περισσότερο από τέσσερις ώρες αυτή την ημέρα, έως σε ένα χωριό που ονομάζεται Μαχαλάς (Φυτείες). Η διαδρομή ήταν προς τα νότια, ικανοποιητική, στην αρχή μέσα από μια δασώδη περιοχή, αλλά

¹ Ο συνταγματάρχης Ληκ (Leake) έδωσε μια πολύ μικρή αναφορά στη διαδρομή από το Λουτράκι στο Μεσολόγγι, το οποίο όμως δεν μπορώ να αποδεχτώ

με την περιοδεία μου. Δεν ξέρω αν η λίμνη που αναφέρθηκε παραπάνω είναι αυτή που ονομάζεται Λίμνη του Βάλτου ή του Αγριλιό ή του Λιγοβίτσι.

ΑΚΑΡΝΑΝΙΑ - ΑΙΤΩΛΙΑ

έπειτα, κατά την ανάβαση του λόφου στο οποίο βρισκόταν το χωριό, η θέα διευρύνθηκε σε κάθε πλευρά, και είδαμε και πάλι τη λίμνη και την πεδιάδα που εκτείνεται μέχρι το νότο.

Ο Μαχαλάς είναι ένα καλοκτισμένο πέτρινο χωριό, που περιέχει περίπου σαράντα σπίτια, χωρισμένα το ένα από το άλλο, κατοικημένα από Έλληνες λίγο πάνω από το επίπεδο του χωριάτη, των οποίων ο πλούτος αποτελείται, από μεγάλα κοπάδια προβάτων, από χοντρά ακατέργαστα μαλλιά που πωλούνται στην Αλβανία και στο Μοριά. Αυτός που μας φιλοξένησε ήταν ένας σοβαρός σημαντικός κύριος, αποκαλώντας τον εαυτό του έμπορο και κατείχε γραμματέα. Τα σπίτια που είδαμε στο Καρλιλί (Κάρλελι) ήταν πολύ καλύτερα από αυτά που είχαμε δει στα χωριά της Αλβανίας. Σε αυτό που κοιμηθήκαμε στο Μαχαλά έμοιαζε πολύ στην εμφάνιση ενός από αυτά τα παλιά αρχοντικά που συναντά κανείς στο κάτω μέρος του Wiltshire Downs. Υπήρχαν δύο καταπράσινες αυλές σε αυτό, μια πριν, και η άλλη, γύρω από την οποία υπήρχε ένα ανυψωμένο πεζούλι, πίσω από το σπίτι. Όλο αυτό περιβάλλεται από ένα πολύ ψηλό και πολύ χοντρό τοίχο, ο οποίος αποκλείει την θέα εξ ολοκλήρου, αλλά ήταν απολύτως απαραίτητος σε μια περιοχή που συχνά κατακλύζονταν από μεγάλες συμμαρίες Κλεφτών στην πορεία τους από το νησί Αγία Μαύρα (Λευκάδα) στα βουνά των Τρικάλων και των Άγραφων. Οι πράξεις κάποιων από αυτούς τους παράνομους ήταν ορατές στα ερείπια ενός μεγάλου σπιτιού, το οποίο γκρεμίστηκε από αυτούς πριν περίπου είκοσι χρόνια, μετά από μια αποφασιστική αντίδραση από τους κατοίκους. Η κατοχή της Αγίας Μαύρα από τους Άγγλους θα τείνει να απελευθερώσει το Καρλιλί από αυτούς τους πλιατσικολόγους.

Από το ψηλότερο σημείο του χωριού μας έδειξαν δύο τμήματα τοίχου, τα οποία μας διαβεβαίωσε ο οικοδεσπότης μας ότι ήταν υπολείμματα αρχαιότητας. Ένας από αυτούς τους τοίχους βρισκόταν σε ένα λόφο στα δυτικά, ονομαζόμενος Αετός και ο άλλος σε ένα λόφο στα ανατολικά, με θέα το Άσπρο δηλαδή τον Αχελώο και ονομάζεται Λιγοβίτσι. Δεν πρόκειται να ξεχάσω ότι σε αυτή την μονή υπήρχε κρεμασμένο από ένα πάσσαλο ένα κομμάτι χοντρό κυρτό σιδερένιο στεφάνι, το οποίο, όταν το χτυπούν με ένα σφυρί που κρέμεται από το πάσσαλο, χρησιμεύει για να καλέσει τους Έλληνες στην εκκλησία και επίσης να προειδοποιήσει την γύρω περιοχή όταν εμφανίζονται Κλέφτες. Γιατί ο μελαγχολικός ήχος που παράγει μπορεί να ακουστεί στη σιωπή της νύχτας στα γύρω δάση και τις κοιλάδες για πολλά μίλια. Αυτό είναι ένα καμπαναριό που χρησιμοποιείται παγκοσμίως στο Levant. Υπάρχει μια ακριβής εικόνα ενός στο Tournefort.

Σάββατο 18 Νοεμβρίου 1809.

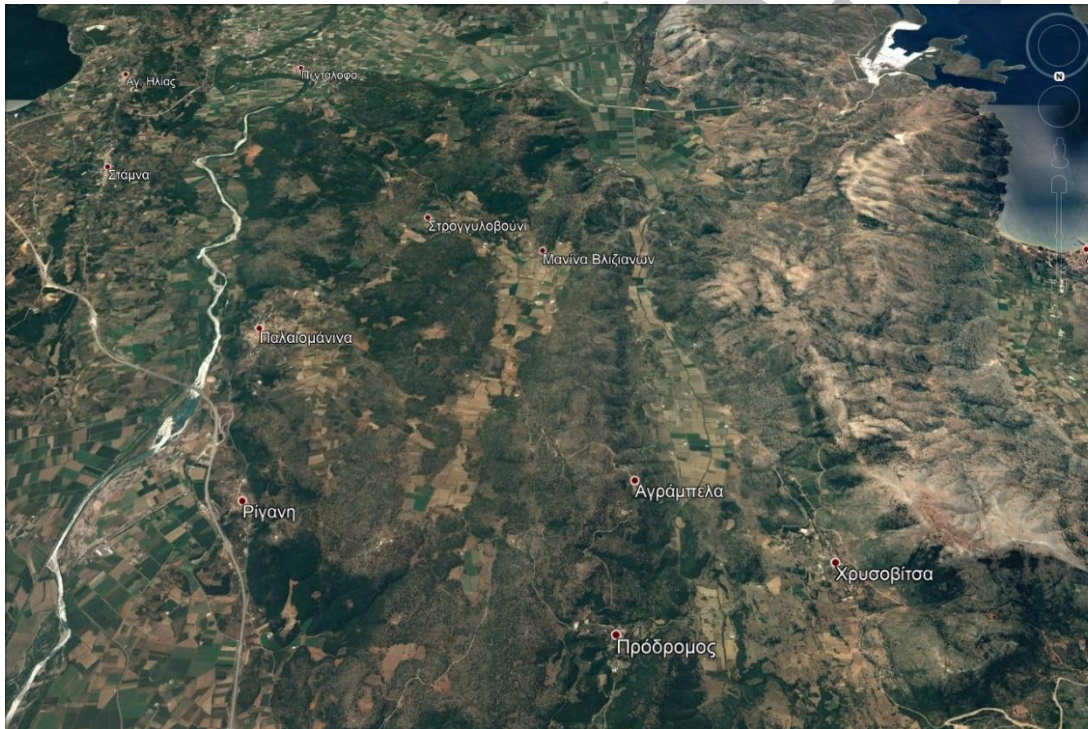
Έχουμε παραμένει στο Μαχαλά² μια μέρα, επειδή δεν μπορούσαν να βρεθούν άλογα για να μας μεταφέρουν, γεγονός που καθυστέρησε τους Αλβανούς μας. Ο Βασίλης, μας διαβεβαίωσε ότι είναι θέμα επίμονης, αλλά στις 18 Νοεμβρίου ξεκινήσαμε στις 10:00 το πρωί. Περάσαμε από ένα δάσος κατά μήκος ενός βραχώδεις δύσβατου μονοπατιού προς τα νότια

² Ο Μαχαλάς, κρίνοντας από τα ερείπια που διασκορπίστηκαν πάνω στο λόφο στο οποίο βρίσκεται, ήταν κάποτε μια σημαντική πόλη. Τώρα δεν υπάρχουν πάνω από πενήντα οικογένειες. Λέγεται ότι είναι η πιο υγιεινή,

περιοχή στο εσωτερικό του Καρλιλί. – Travels in Northern Greece vol. III σελ. 510.

Ο Μαχαλάς δεσπόζει μια ευγενής θέα των πεδιάδων του Αχελώου και της Αιτωλίας. – Researches in Greece, σελ. 414.

και στις 12:30 περάσαμε ένα χωριό από μερικές καλύβες που ονομάζονταν Πρόδρομος³ και μετά από αυτό, κατεβήκαμε προς ένα σημείο νοτιοανατολικά, βρεθήκαμε στο βαθύτερο βλενανιδοδάσος, το οποίο διήρκησε, με μετά βίας ένα ξέφωτο, πέντε ώρες, μέχρι να βρεθούμε σε ένα χωριό (Ποδολοβίτσα – Πεντάλοφο) από καλύβες μόλις ένα τέταρτο του μιλίου από τις όχθες του Άσπρου. Κατά τη διάρκεια του ταξιδιού μας μέσα από το δάσος πέσαμε πάνω σε τρεις φρεσκοσκαμμένους τάφους, τους οποίους, όπως πέρασαν οι Αλβανοί μας, μου τους επεσήμαναν, φωνάζοντας: "Κύριε, οι Κλεφτες!" και όχι αρκετά μετά από αυτό, καθώς όλη η παρέα τους βιάδιζε σε μια σειρά, σαν κάτι να είδαν στο βάθος του δάσους, έσπευσαν βιαστικά ανάμεσα στα δέντρα για να εξασκήσουν τους ελιγμούς τους, αλλά δεν βρήκαν τίποτα για να επιτεθούν. Φάνηκαν να κατανοούν κάποιο κίνδυνο καθ' όλη τη διάρκεια της ημέρας ήταν ασυνήθιστα σιωπηλοί και δεν βιάδιζαν πάντα στο μονοπάτι, αλλά περιπολούσαν ανάμεσα στους θάμνους και από τις δύο πλευρές.

Είχαμε για μια φορά μια θέα μέσα από το δάσος της μεγάλης πόλης που ονομάζεται Βραχώρι⁴, στην αριστερή όχθη του Άσπρου, πιθανώς περίπου δέκα μίλια ψηλότερα από το σημείο που διασχίσαμε τον ποταμό.

Το ρεύμα αυτού του ποταμού ήταν πολύ πλατύ, ορμητικό και βαθύ, όχι τόσο πλατύ όσο ο ποταμός στο Τεπελένι, αλλά έχει πολύ

³ Ο Προεστός του Πρόδρομου, ο οποίος είναι πάνω από εβδομήντα ετών, θυμάται όταν υπήρχαν εξήντα ή εβδομήντα σπίτια στο χωριό του, τώρα υπάρχουν μόνο έξι. - Travels in Northern Greece vol. III σελ. 514.

Ο συνταγματάρχης Ληχ αναφέρει αυτό το μέρος

μια τεράστια έκταση από το Βελανιδιές που συγχάζουν μόνο ληστές ή Καραγκούνηδες με τα κοπάδια τους. Αυτό ονομάζεται «το δάσος της Μανίνας»

⁴ Το Βραχώρι τώρα είναι δύο ή τρία μίλια από το άσπρο

μεγαλύτερη ποσότητα νερού. Ωστόσο, παρόλο που ο ήλιος έδυε, περάσαμε με ένα καλοφτιαγμένο πορθμείο σε ένα αξιοθαύμαστο χωριό, εν μέρει τουρκικών, εν μέρει ελληνικών οικογενειών, που ονομαζόταν Γουριά, όπου εκεί περάσαμε το βράδυ⁵.

Από το Λουτράκι μέχρι τη Γουριά, πάνω από μια χώρα που μας είχε πάρει συνολικά δεκατέσσερις ώρες και τριάντα λεπτά για να τη διασχίσουμε, δεν συναντήσαμε ούτε περάσαμε ένα ταξιδιώτη οποιασδήποτε περιγραφής και είδαμε μόνο ένα χωριό από αυτά που περάσαμε. Ολόκληρο το Καρλιλί μας φάνηκε μια έρημος από δάση και ακατοίκητη πεδιάδα. Όλη η διαδρομή μας, εκτός από μερικά μίλια, ήταν, όπως περιγράφεται, μέσα από πυκνά δάση δρυός, αλλά αυτό που είδαμε στην Αιτωλική πλευρά του Αχελώου φαινόταν πολύ διαφορετικό, λιγότερο δασώδες και λοφώδες, και πλούσιο με εκτάσεις άφθονης καλλιέργειας.

Κυριακή 19 Νοεμβρίου 1809.

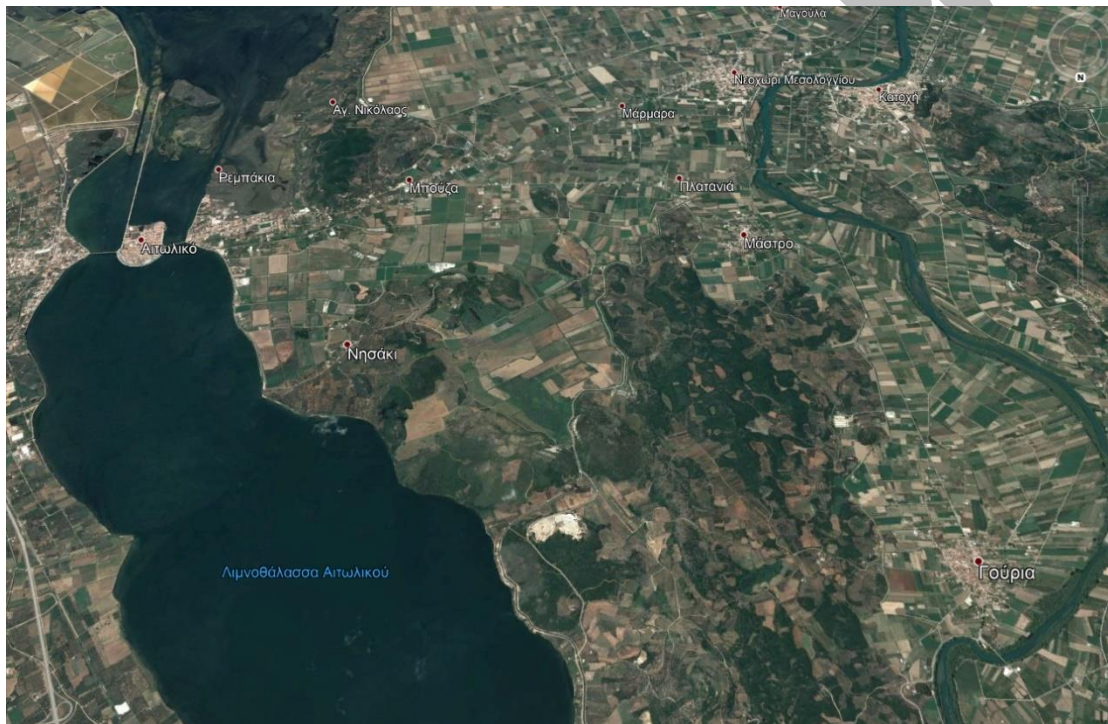
Αφήνοντας την Γουριά το επόμενο πρωί, αλλάξαμε την νότια πορεία μας προς την ανατολική κατεύθυνση και συνεχίσαμε αρχικά μέσα από μια πεδιάδα από σιτηρά κοντά στις όχθες του ποταμού, που σύντομα τον αφήσαμε στα δεξιά μας και συνεχίσαμε σε μια πλούσια ανοιχτή περιοχή, μερικές φορές πάνω στις πέτρινες διαδρομές και ανάμεσα στους φράχτες των κήπων και των ελαιώνων, έως ότου σταματήσαμε από την παρουσία της θάλασσας⁶. Αυτή τη γη που είχαμε περάσει από τη Γουριά

⁵ Ο συνταγματάρχης λέει ότι το ποτάμι εδώ μπορεί να συγκριθεί με το Thames at Staine - Travels in Northern Greece vol. III σελ. 521.
Ο συνταγματάρχης Mure λέει «Είναι πραγματικά

έναν ευγενή ποταμό μακράν ο καλύτερος στην Ελλάδα» - (vol. I κεφ. IX)

⁶ Ο συνταγματάρχης Δηκ πέρασε το Άσπρο από τη Γουριά για να επισκεφθεί κάποια Ελληνικά

ήταν αυτή η γόνιμη περιοχή που ονομάζεται Παραχελωίτιδα, που ήταν αποστραγγισμένη ή, σύμφωνα με μια από τις ωραιότερες αλληγορίες της αρχαίας μυθολογίας, διαρρέονταν από τον Αχελώο λόγω της νίκης του Ηρακλή με τον Αχελώο και δόθηκε από τον ημίθεο ως ένα γαμήλιο δώρο προς την κόρη του Οινέα. Αυτό ήταν το κέρατο όπου ήταν το σύμβολο της Αφθονίας που συχνά αμφισβητείται από τους αντιπάλους της Ακαρνανίας και της Αιτωλίας. Το νερό στο οποίο φτάσαμε τώρα θα μπορούσε να ονομαστεί πιο σωστά υφάλμυρο λόγω της θάλασσας ή από έναν αβαθή κόλπο που εκτείνεται από το στόμιο του Κόλπου του Λεπάντο προς στη χώρα για αρκετά μίλια. Στο σημείο όπου βρισκόμασταν ήταν περίπου δύο μίλια πλατιά, και όχι περισσότερο από δύο πόδια βάθος. Στη μέση της διαδρομής ήταν η πόλη του Ανατολικού⁷ (Αιτωλικό), που αναδυόταν από το νερό. και σε αυτό το μέρος, μετά την αποχώριση των αλόγων μας, προχωρήσαμε πάνω σε μερικές βάρκες, όπου υπήρχε ένας μεγάλος αριθμός από αυτές εκτελώντας πλόες προς και από το Ανατολικό.

Αρχικά μας αντιμετώπισε μάλλον αλαζονικά ο Αλβανός κυβερνήτης της πόλης του Ανατολικού, ο οποίος, ωστόσο, μιλώντας του λίγο αποφασιστικά και παρουσιάζοντάς του την υπογραφή του αφέντη του Αλή, μας έδωσε κατάλληλα καταλύματα και στρατωνισμό για τους στρατιώτες μας. Διαπιστώσαμε ότι, κατά τη διάρκεια της διαμάχης μας με τον κυβερνήτη, ένας Έλληνας, ο οποίος είχε οριστεί ως αντιπρόσωπος της

ερείπια, μιάμιση ώρα μακρύτερα, στη Παλαιά Μάνι (Παλαιομάνινα), τα οποία ίσως ήταν η Ερυσίχη, που ανέφερε ο ποιητής Αλκμάν. - Travels in Northern Greece vol. III σελ. 597.

⁷ Το νησί του Ανατολικού είναι περίπου τρία μίλια μακριά από το βόρειο άκρο της λιμνοθάλασσας στους πρόποδες της κορυφογραμμής της Σταμνάς,

και ένα μίλι μακριά από την όχθη της κάθε πλευράς από τα ανατολικά και δυτικά. Το νησί είναι τόσο μικρό, ώστε καλύπτεται εξ ολοκλήρου με την πόλη, που περιλαμβάνει περίπου 400 σπίτια. - Travels in Northern Greece vol. III σελ. 529.

αγγλικής γλώσσας του τόπου, καθόταν δίχως να λείπει μια λέξη ή μας ενημέρωνε ότι δεν υπάρχει άλλος τέτοιος άνθρωπος στην πόλη στον ποιον μπορούμε να απευθυνόμαστε. Όμως, η έλλειψη προσοχής αυτού του ανθρώπου επανορθώθηκε χάρις της ευγένειας ενός εβραϊκού ιατρού, ο οποίος μας είπε, θυμάμαι την έκφρασή του, ότι τιμήθηκε από την παρουσία μας μες στη μικρή του δυστυχία.

Στο Ανατολικό μείναμε μια νύχτα. Είναι μια καλά κτισμένη πόλη, με ξύλινα σπίτια κυρίως με δυο ορόφους, περίπου τετρακόσια σε αριθμό, που κατοικούνται από μερικούς Τούρκους, αλλά κυρίως από Έλληνες, που είναι μικροί έμποροι, που ασχολούνται με τα ακατέργαστα μαλλιά που προέρχονται από τα κοπάδια της χώρας, το αυγοτάραχο και με τα φρέσκα ή παστά φάρια. Το νερό ρέει μέσα από πολλούς δρόμους, οι οποίοι έχουν ξύλινους διαδρόμους πάνω σε πυλώνες.

Δευτερά 20 Νοεμβρίου 1809.

Αφήσαμε το Ανατολικό την επόμενη μέρα μετά την άφιξή μας και προχωρώντας από την ξηρά, αλλά στέλνοντας τις αποσκευές μας με βάρκες, προχωρήσαμε στην επόμενη στάση, μια πόλη που ονομάζεται Μεσολόγγι. Η απόσταση είναι μόνο τρεις ώρες, προς τα νότια, σε έναν τραχύ δρόμο κάτω από χαμηλούς πετρώδεις λόφους, μέχρι το τελευταίο τμήμα της διαδρομής. Σε δύο ώρες από το Ανατολικό, σε ένα λόφο στα αριστερά του δρόμου, υπάρχουν μερικά ερείπια αρχαίου τείχους. Το σημείο ονομάζεται επί του παρόντος «Της Ειρήνης», ή κάποια τέτοια ονομασία⁸. Σε λίγο δρόμο από το Μεσολόγγι συναντήσαμε τον Έλληνα που κατέχει το αξίωμα, που πρέπει να είναι σχεδόν αργόμισθο, του αντιπροέδρου για το αγγλικό έθνος και μας καθοδήγησε μέσω της πόλης στο σπίτι του, όπου είχαμε ένα άνετο κατάλυμα και μείναμε δύο νύχτες.

⁸ Ο συνταγματάρχης Ληκ το έχει επισημάνει αυτό στο κάτωθι απόσπασμα: «Ο ποταμός ονομάζεται Της Ειρήνης ή κάποιο τέτοιο όνομα», εγώ δεν είπα τίποτα για ένα ποτάμι, οι λέξεις που δίνονται παραπάνω είναι οι εξής «το σημείο ονομάζεται Της Ειρήνης» αλλά είναι αναμφίβολα σωστό στην ερμηνεία του " Της Ειρήνης", το οποίο θα έπρεπε να ήταν το «τῆς κυρίας Ἐρήνης τὸ κάστρο» και τα

ερείπια που λέγονται είναι πολύ πιο σημαντικά από αυτά που φαινόταν να είναι εξ αποστάσεως. Υπάρχει μια αναφορά σε αυτά από τον Dodwell's - Travels in Greece vol. I σελ. 96 Τα ερείπια είναι εκείνα της Πλευρώνας, σύμφωνα με τον συνταγματάρχη Ληκ, σε αντίθεση με τον Dodwell, ο οποίος θεωρούσε ότι ανήκουν στις Οινιάδες

ΑΚΑΡΝΑΝΙΑ - ΑΙΤΩΛΙΑ

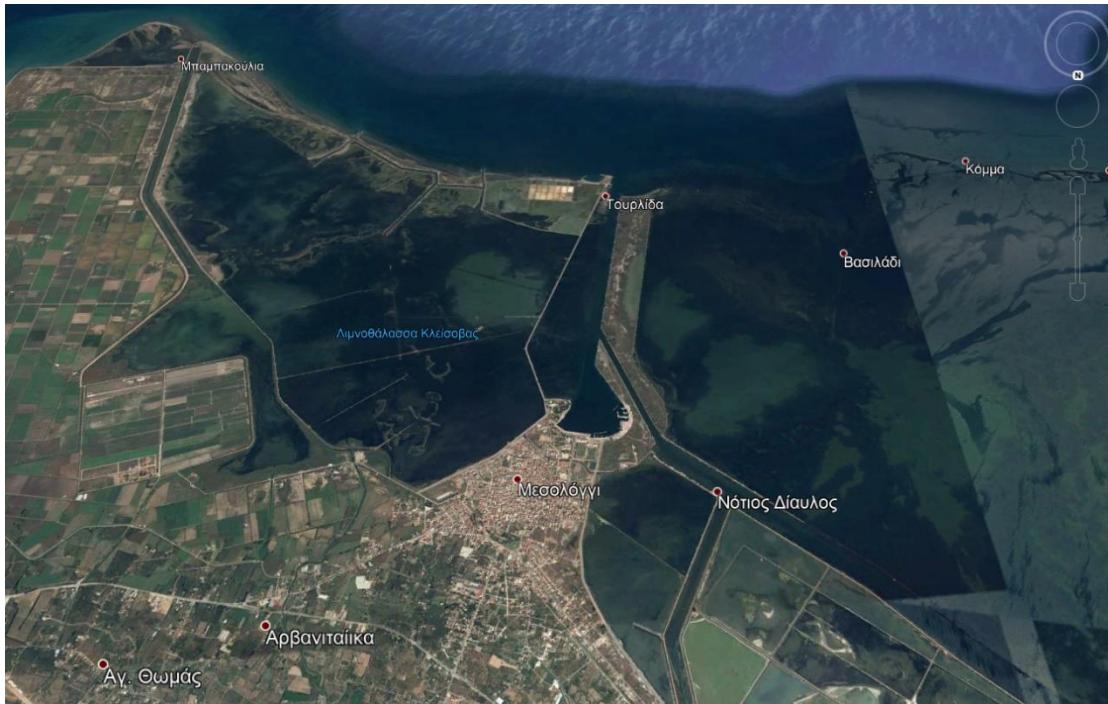

Το Μεσολόγγι βρίσκεται στη νοτιοανατολική πλευρά του αλμυρού έλους ή αβαθής, το οποίο εκτείνεται μεταξύ δύο και τριών μιλίων προς την έκταση κάτω από το Ανατολικό και έξι μίλια πέρα από το ίδιο το Μεσολόγγι προς τον Κόλπο του Λεπάντο. Στα ρηγά, προς τα βαθιά νερά, για πολλά μίλια σε περίμετρο, υπάρχουν σειρές παλούκια, και επίσης, κατά διαστήματα, κάποιες καλύβες κατασκευασμένες με πλέγμα από λυγαριά που στηρίζονται σε πασσάλους, σχηματίζοντας έτσι μια γραμμή μεταξύ της θάλασσας και του όρμου και εμφανίζονται σε εκείνους που ταξιδεύουν κάτω από τον κόλπο σαν μια διπλή ακτή. Μέσα σε αυτό το φράχτη υπάρχει μια πολύτιμη αλιεία και πολλά σκάφη βρίσκονται για το σκοπό αυτό στο βάλτο.

Το λιμάνι του Μεσολογγίου δεν δέχεται κανένα πλοίο με βύθισμα κάτω από τρία πόδια νερό, ούτε υπάρχει αρκετό νερό για εκείνα με βύθισμα πάνω από πέντε πόδια οπουδήποτε μέσα στο βάλτο. Όλα τα πλοία ή τα πλοιάρια, είτε πηγαίνουν μέσα ή έξω από τον κόλπο, είναι υποχρεωμένα, λόγω έλλειψης βάρους, να περάσουν κοντά σε ένα μικρό οχυρό, χτισμένο σε πασσάλους, όπου εκεί είναι τοποθετημένα ένα ή δύο κανόνια και βρίσκεται ένας Τούρκος φρουρός, για να ελέγχει τα περάσματα εκείνων που εισέρχονται ή εξέρχονται από την περιοχή της αλιείας. Το φρούριο ονομάζεται Βασιλίδα (Βασιλάδι) και απέχει πέντε μίλια από την πόλη.

Αν το όνομα Εχινάδες δόθηκε σε οποιαδήποτε από τα αμμώδεις επίπεδα που τώρα καλύπτονται από νερό και αν μπορεί να λεχθεί ότι η σύγχρονη πόλη του Ανατολικού βρίσκεται πάνω σε αυτό που πρώτα ονομάζονταν Δουλίχιον και στη συνέχεια Δολίχα, δέχεται κάποια αμφιβολία για αυτό, θα φαινόταν από τα ίδια τα ονόματά τους να

ΑΚΑΡΝΑΝΙΑ - ΑΙΤΩΛΙΑ

δείχνουν το αντίθετο. Ωστόσο, το προαναφερθέν νησί εξαιρείται από τον χαρακτήρα του άγονου πετρώδους σε σχέση με τα άλλα γύρω βραχώδης νησιά. Κάποια από αυτά σταδιακά θα ενώνονταν με την ηπειρωτική χώρα και όλα θα ήταν τόσο καλά προσαρτημένα, αν δεν είχε εγκαταλειφθεί η καλλιέργεια, όταν οι άνθρωποι μετανάστευσαν στη Νικόπολη, μειώνοντας έτσι την ποσότητα λάσπης που εναποθέτει ο Αχελώος κοντά στην ακτή, έτσι τουλάχιστον λέει ο Πausanias⁹. Μου φαίνεται ότι αυτά τα αβαθή θα πρέπει να σχηματίστηκαν από τη σταδιακή διασταύρωση της λίμνης Κυνίας και ίσως από αυτές της Μελίτης και της Ουρίας με τη θάλασσα καθώς και από την άμμο που παρασύρθηκε προς τα εμπρός από τους συνεχείς χείμαρρους προς τις εκβολές του ποτάμιου. Η λίμνη της Κυνίας, η οποία, μαζί με εκείνες της Μελίτης και της Ουρίας, δεν απέχει πολύ από την πόλη των Οινιαδών, ήταν εξήντα στάδια σε μήκος και σαράντα σε πλάτος και είχε επικοινωνία με τη θάλασσα¹⁰. Δεν υπάρχει επί του παρόντος καμία εσωτερική λίμνη, ούτε άκουσα κάποια απάντηση για τη θέση της Μελίτης (που ήταν το ήμισυ του μεγέθους της Κυνίας) ή της Ουρίας, $\frac{1}{4}$ στο μέγεθος της Κυνίας, έτσι ώστε να μην είναι απίθανο το όλο σύνολο να έχει συγχωνευτεί για να σχηματίσει την παρούσα εμφάνιση των βάλτων του Μεσολογγίου¹¹.

⁹ τὰς δὲ Ἐχινάδας νήσους ὑπὸ τοῦ Ἀχελφίου μὴ σφᾶς ἤπειρον ἄχρι ἡμῶν ἀπειργάσθαι γέγονε δὴ αἰτία τὸ Αἰτωλῶν ἔθνος, γεγόνασι δὲ αὐτοῖ τε ἀνάστατοι καὶ ἡ γῆ σφισι πᾶσα ἠρήμωται: ταῖς Ἐχινάσιν οὖν ἄτε ἀσπόρου μενούσης τῆς Αἰτωλίας οὐχ ὁμοίως ὁ Ἀχελῷος ἐπάγει τὴν ἰλύν. μαρτύριον δὲ μοι τοῦ λόγου. - Πausanias Ἀρκαδικὰ 24.11.

¹⁰ εἴτ' Οἰνιαδαὶ καὶ ὁ Ἀχελῷος: εἴτα λίμνη τῶν Οἰνιαδῶν Μελίτη καλουμένη, μῆκος μὲν ἔχουσα τριάκοντα σταδίων πλάτος δὲ εἴκοσι, καὶ ἄλλη

Κυνία διπλασία ταύτης καὶ μῆκος καὶ πλάτος, τρίτη δ' Οὐρία πολλῶ τούτων μικροτέρα· ἢ μὲν οὖν Κυνία καὶ ἐκδίδωσιν εἰς τὴν θάλατταν, αἱ λοιπαὶ δ' ὑπέρκεινται ὅσον ἡμιστάδιον... ἔστι δὲ τις καὶ πρὸς τῇ Καλυδῶνι λίμνῃ μεγάλη καὶ εὐοφός, ἣν ἔχουσιν οἱ ἐν Πάτραις Ῥωμαῖοι. - Στράβων Γεωγραφικὰ 10.2.21.

¹¹ Για μερικές από αυτές τις ερωτήσεις, οι οποίες εξαρτώνται πολύ από την τοποθεσία των Οινιαδών, βλέπε Mr. Cramer's δεύτερος τόμος (Αρχαία

Ο Μεσολόγγι ήταν πρώτα έδρα ενός πασά με δύο ακόλουθους, αλλά τώρα βρίσκεται υπό έναν κυβερνήτη, εξαρτώμενο από τον Αλή Πασά. Οι κάτοικοι είναι εν μέρει Έλληνες, εν μέρει Τούρκοι, περίπου πέντε χιλιάδες. Συντηρούνται κυρίως από τον τομέα της αλιείας, όπου το ψάρι κέφαλος λαμβάνεται σε ποσότητες που επαρκούν για την προμήθεια πολλών τμημάτων της Ρουμέλης και του Μοριά μαζί με το αυγοτάραχο που φτιάχνονται από τα αυγά του. Κανένας από αυτούς δεν είναι πολύ πλούσιος, αλλά μερικοί κερδίζουν περίπου πέντε χιλιάδες γρόσια ετησίως, ένα καλό εισόδημα στη χώρα. Τα σπίτια είναι κυρίως ξύλινα και διώροφα. Το παζάρι αποτελείται με μερικά κομψά καταστήματα και οι δρόμοι είναι πλακόστρωτοι. Τόσο το Μεσολόγγι όσο και το Ανατολικό πρέπει να υπολογίζονται μες στις καλύτερες πόλεις της Ρούμελης και, εκτός από την Πάτρα, πραγματοποιούν το πιο εκτεταμένο εμπόριο με τα νησιά σε κάθε λιμάνι σε αυτό το διαμέρισμα της χώρας.

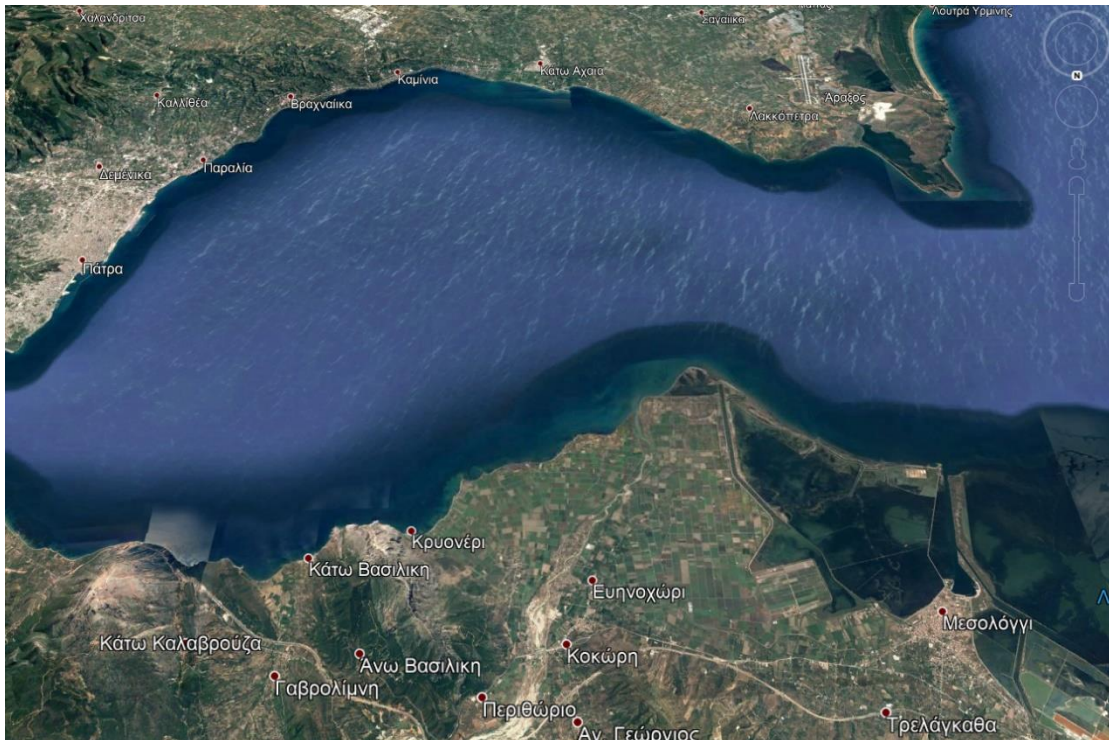
Είναι η μόνη που πιστεύω (εκτός από την πόλη του Λεπάντο, που ονομάζεται από τους Έλληνες Έπακτο (Ναύπακτος), που κυβερνάται από έναν πασά με δύο ακόλουθους), στα χέρια του Αλή, που τόσο ως προς τον πληθυσμό όσο και ως προς τις παραγωγές της, είναι μια πολύ σημαντική περιοχή.

Το τμήμα της χώρας που είδαμε στα νοτιοανατολικά και το οποίο αποτελεί τη βόρεια πλευρά της εισόδου στον Κόλπο του Λεπάντο, είναι πολύ ορεινό. Σε μια ωραία κοιλάδα στην άλλη πλευρά των λόφων στα ανατολικά, στο πίσω μέρος του Μεσολογγίου, είχαμε μια θέα στον ποταμό Φιδάρι, τον αρχαίο Εύηνο.

Ελλάδα, σελ. 23), το οποίο διατυπώνει σε μεγάλο βαθμό το ερώτημα αυτό, αλλά αφήνει το σημείο άλυτο. Ο συνταγματάρχης Ληκ, όμως, λέει: «Τέσσερα μιλια δυτικά της Κατοχής είναι ο Τρίκαρδος ή το Τρικαρδόκαστρο, το σύγχρονο όνομα μιας μεγάλης ελληνικής πόλης, η οποία ήταν αναμφισβήτητη η Οινία ή η πόλη των Οινιαδών, κοντά στις εκβολές του Αχελώου, στα σύνορα της Ακαρνανίας και της Αιτωλίας. - Travels in Northern Greece vol. III σελ. 556 Δείτε επίσης τις πολύ ενδιαφέρουσες λεπτομέρειες και τα σχέδια του συνταγματάρχη Μυρε αυτών των ερειπίων (vol I, κεφ. IX.) Όσον αφορά τις λίμνες στις οποίες τόλμησα μια εικασία, ο συνταγματάρχης Ληκ λέει: «Έχω την τάση να πιστεύω ότι ο βάλτος του Τρίκαρδου ήταν η Μελίτη, η λιμνοθάλασσα του Ανατολικού ήταν η Κυνία, η λιμνοθάλασσα του Μεσολόγγι Ουρία και εκείνη στο Μποχώρι η λίμνη της Καλυδώνας.» (Ibid p. 574 .

Αυτή η πόλη (Μεσολόγγι) ήταν η σκηνή των πιο ένδοξων συγκρούσεων του Πόλεμου της Ανεξαρτησίας. Την υπεράσπισε ο Μαυροκορδάτος,

επικεφαλής μόνο 380 ανδρών, με μόνο 14 παλαιά σιδερένια όπλα, εναντίον του νικηφόρου ασκεριού του Ομέρ Βρυώνη, που διοικούσε δέκα ή δώδεκα χιλιάδες Αλβανούς με εκπαιδευμένο πυροβολικό και ένα σώμα ιππικού υπό τον Ρεσίτ Πασά. Η πολιορκία διήρκεσε από τα μέσα Οκτωβρίου 1822 έως τις 12 του επόμενου Ιανουαρίου, όταν, μετά από μια αποτυχημένη προσπάθεια να καταλάβουν τον τόπο, οι Τούρκοι αποχώρησαν, μειώθηκαν στον αριθμό, απογοητεύτηκαν και εξευτελίστηκαν. (Βλ. «Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης» του Γκόρντον, βιβλίο II, κεφ. V). Το 1825-26 ο Μεσολόγγι βρισκόταν σε πολιορκία δώδεκα μηνών και κατά τη διάρκεια των τελευταίων πέντε μηνών έφερε ολόκληρο το κύμα του μετώπου. Σύμφωνα με την καλύτερη μαρτυρία, η πόλη, όταν παραδόθηκε στον Ιμπραήμ Πασά, στις 22 Απριλίου 1826, περιείχε 9.000 άτομα, 500 σκοτώθηκαν στην έξοδο και 600 στη συνέχεια πέθαναν από πείνα και ίσως οι 1.800 διέφυγαν, 200 από τους τελευταίους ήταν γυναίκες. Ο Ιμπραήμ καυχιέται ότι είχε πάρει 3.000 κεφάλια και 3.000 έως 4.000 γυναίκες

Πέμπτη 23 Νοεμβρίου 1809.

Στις 23 Νοεμβρίου εγκαταλείψαμε το Μεσολόγγι με ένα μικρό σκάφος με κατάστρωμα, το οποίο το αποκαλούν Τραμπάκουλο, αφού αποδεσμεύσαμε όλους τους Αλβανούς μας, εκτός από κάποιον που τέθηκε στις υπηρεσίες ως συνοδός του Βασιλή. Το όνομά του ήταν Δερβίς Ταχέρ και ήταν Τούρκος. Κατά τον αποχωρισμό με αυτόν όλοι οι σύντροφοί του τον αγκάλιασαν και τον συνοδεύσαν στο σκάφος μας και όλοι μαζί πυροβόλησαν με τα όπλα τους ως τελευταίος χαιρετισμός.

Χρειαστήκαμε δύο ώρες να περάσουμε από τα αβαθή. Καθώς είδαμε το πέρασμα στο φρούριο του Βασιλάδι, σταματήσαμε λίγα λεπτά και είχαμε την ευκαιρία να παρατηρήσουμε τις καλύβες που χτίστηκαν σε πασσάλους στο νερό (πελάδες), οι οποίες χρησιμεύουν ως κατοικίες για εκείνους που ελέγχουν την αλιεία. Τρεις ή τέσσερις σειρές πασσάλων φυτεύονται πριν από κάθε μία από αυτές, για να σπάσουν τη δύναμη των κυμάτων που έρχονται από τα βαθιά νερά σε θυελλώδεις καιρικές συνθήκες, αλλά παρά τις προφυλάξεις αυτές, ούτε οι καλύβες ούτε το ίδιο το Βασιλάδι δείχνουν ως ασφαλείς στέγες για ζώα που δεν είναι αμφίβια και φάνηκαν στη πιο άθλια κατάσταση σε εμάς καθώς τα περνούσαμε σε μια βροχερή μέρα και είδαμε τα κύματα να χτυπούν πάνω τους σε κάθε ριπή του ανέμου¹².

¹² Το Βασιλάδι, ωστόσο, είχε μεγάλη σημασία κατά τη διάρκεια της πολιορκίας του Μεσολογγίου, το οποίο, όπως υποστηρίζει ο συνταγματάρχης Mure, μπορεί να ονομαστεί το κλειδί. Αλλά ο συνταγματάρχης λέει ότι, όταν αποβιβάστηκε εκεί

το 1838, ήταν «κατεστραμμένο και έρημο, η επιφάνεια του γεμάτη με θραύσματα πυροβολικού, άχρηστα όπλα, σάπια φυσιγγία, μπάλες κανονιών κλπ., Τα οποία, με σωρούς σκοπιδιών, και μια ή δύο σειρές βλήματα ακόμα στη θέση τους,

Η απόσταση από το Βασιλάδι έως την Πάτρα πρέπει να είναι περίπου δεκαπέντε μίλια, διότι κάναμε δύομισι ώρες πορεία, με αρκετά μπουρίνια και με ένα ισχυρό αεράκι προς όφελός μας καθ' όλη τη διάρκεια του ταξιδιού.

ΤΕΛΟΣ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ XV

διευρύνουν την οικτρή μαρτυρία για την τωρινή του στρατιωτική σημασία και την θλιβερή του μοίρα». (Vol. I Κεφ. 13)

*Lord John Cam Hobhouse, 1st Baron
Broughton*

Απόσπασμα «Αιτωλία – Ακαρνανία»
μεταφρασμένο όσο το δυνατόν
από το Βιβλίο του John Cam Hobhouse
" Travels in Albania and Other Provinces of Turkey vol. I "
το οποίο διαμορφώθηκε σε ψηφιακή μορφή από αντίτυπο
για τις ανάγκες της ιστοσελίδας

www.pentalofo.gr

Στράτος Μπίκας